

Шульська Н. М.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Кошак О. М.

Національний авіаційний університет

Римар Н. Ю.

Білоцерківський національний аграрний університет

ДОСТОВІРНІСТЬ, ТОЧНІСТЬ ТА ПОВНОТА ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕМОВЛЕННІ

У статті здійснено моніторинг ефірів спільного телемарафону «Єдині новини» (каналів «1+1», «Рада», СТБ і ICTV, «Інтер», «Ми – Україна», «Суспільного») щодо дотримання / недотримання професійних стандартів достовірності, точності та повноти інформації. Матеріалом дослідження слугували новини, прямі увімкнення, гостьові студії. Під час аналізу телемовлення враховано специфіку воєнного часу. З'ясовано, що медійники в середньому кожної хвилини порушують якийсь стандарт. Найчисленніші помилки зафіксовано в новинах каналу «1+1». Недотримання принципів професійної журналістики демонструють також телеканали «ICTV» з «СТБ» й «Інтер». На їхній новинний контент припадає майже третя частину всіх порушень стандартів марафону. Більшу увагу на стандарти звертають канали «Рада» і «Ми – Україна». Найменше порушень виявлено в ефірах «Суспільного», хоча як для суспільного мовника таких неточностей узагалі не мало би бути. Серед відхилень від дотримання стандарту достовірності в теленовинах зафіксовано такі явища: узагальнені псевдопокликання на джерела фактичного матеріалу, авторство суб'єктивних думок, цитування неперевіреної інформації з інтернету, зокрема соціальних мереж («Фейсбук», «Твіттер», «Інстаграм»). Неодноразово журналісти беруть повідомлення з невідомих сайтів чи телеграм-каналів, ютубу. Виявлено також матеріали, у яких фактична інформація подана без покликання на будь-які джерела. Установлено, що порушеннями стандарту точності інформації є невідповідність картинки й тексту в сюжетах, а також невідповідне ілюстрування прямих увімкнень. Відсутність відповідей на основні запитання новини, нечітке позначення архіву в бекграундах, відсутність титрів на синхронах, неповне представлення гостей студії чи спікерів указує на помилки стандарту повноти інформації.

Ключові слова: медіамовлення, телемарафон, стандарт, достовірність, точність, повнота, інформація.

Постановка проблеми. На журналістику сьогодні покладена місія формування суспільної думки, і це, відповідно, вимагає від медіапрацівників великої відповідальності щодо дотримання професійних стандартів й етичних норм. В умовах війни важливо подавати об'єктивну картину подій, керуючись стандартами достовірності, точності, повноти інформації. Адже риторика ненависті, яку намагається «просунути» в український інформаційний простір росія під виглядом ворожих наративів, нерідко через журналістський недогляд знаходить вияв у вітчизняних ЗМІ. Загальнонаціональні телеканали, що мають найбільшу аудиторію, а через це і значно впливають на формування суспільної думки, повинні бути свідомими щодо дотримання професійних стандартів й Кодексу

етики журналіста. Працівники медіа мусять докласти максимум зусиль, аби новинний контент був якісним, особливо в умовах війни.

Телемарафон «Єдині новини» – це спільний проєкт каналів «UA: Перший», «Рада», «1+1», «ICTV», «Інтер» й «Україна 24». Він почав діяти 24 лютого 2022 року, у день повномасштабного вторгнення росії в Україну. Телепроєкт цілодобово транслює новини, інтерв'ю, коментарі експертів та інші журналістські матеріали, пов'язані з війною в Україні. Цей журналістський формат сьогодні демонструє виразні недоліки. Досліджуючи професійну комунікацію журналістів і ведучих телемарафону, медіаексперт І. Куляс зауважує, що «в ефірах загальна кількість порушень стандартів постійно зростає» [6; 7]. Спостерігаємо,

що якість телевізійних програм «Єдиних новин» щомісяця погіршується, що свідчить про негативну тенденцію. Зважаючи на це, можна стверджувати, що слухачка аудиторія отримує не завжди достовірну й адекватну інформаційну картину про те, що відбувається в українському і світовому медіаполі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійні стандарти сучасної журналістики новин, зокрема достовірність, точність та повноту інформації, вивчають українські медіафахівці І. Куляс та О. Макаренко [5], Л. Супрун [11], М. Тимошик [12] та інші. Понятійний аналіз, дослідження генези та змісту професійних стандартів здійснив М. Тимошик [12]. Роздуми над тим, чи стандарти є основою професійної діяльності чи застарілими рамками, подає О. Захарченко [4]. Про відповідність дійсності журналістських стандартів під час війни пишуть О. Васіна [1], М. Дорош [3], Н. Кур'ята [8], Я. Сиваківський [9]; Н. Стеблина [10]. Увагу на компетентність експертів у контексті дотримання стандартів збалансованості та достовірності інформації звертає О. Джолос [2].

Загальний моніторинг професійних стандартів телемарафону «Єдині новини» за 2022–2023 рр. здійснив І. Куляс [6; 7]. Незважаючи на наявність різних за тематичним і жанровим діапазоном публікацій, що виявляють стосунок до журналістської комунікації, зокрема в умовах війни, нині бракує наукових праць, присвячених комплексному дослідженню-моніторингу дотримання професійних стандартів під час російсько-української війни. Порушену проблему вважаємо актуальною, оскільки вона скеровує до надважливих проблем сьогодення, адже достовірність, точність та повнота інформації – це невіддільні компоненти якісного медіапродукту.

Постановка завдання. Мета статті – здійснити аналіз телевізійного мовлення на прикладі марафону «Єдині новини» щодо дотримання / недотримання професійних стандартів, зокрема виявити типові порушення в ефірах стандартів достовірності, точності, повноти інформації.

Матеріалом дослідження слугували підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини», опубліковані на сайті «Детектор медіа» [3]. Аналіз телемовлення здійснено на матеріалі випусків новин, прямих увімкнень, гостьових студій.

Виклад основного матеріалу. *Стандарт достовірності інформації.* Досліджуючи телевізійний матеріал марафону «Єдині новини» упродовж 2023 року, ми зафіксували частотне пору-

шення цього стандарту. Про невітність тенденції зазначає медіаексперт І. Куляс: «Кількість недостовірної інформації продовжує невпинно зростати, як в абсолютному вимірі, так і у відносних величинах» [7]. Зауважуємо, що цей стандарт, який є ключовим у якісній журналістиці, медійники порушують кожні три хвилини. Найчастіше ним нехтують в новинах телеканалу «1+1», де в середньому його порушують 24 рази на годину. На інших телеканал порівняно менше: «Рада» (20 разів), «СТБ» і «ІSTV» (19 разів), «Інтер» (18 разів), «Суспільне» (14 разів), «Ми – Україна» (19 разів) [7].

На всіх телеканал, окрім «Суспільного», одним із найпоширеніших у «Єдиних новинах» продовжує домінувати такий різновид порушення стандарту достовірності, як узагальнені псевдопокликання на джерела фактичного матеріалу. Медійники покликаються на різноманітні організації й установи, експертів чи фахівців без конкретизації. Неодноразово джерелами фактів указують великі групи людей за певним фахом, належністю, соціальним чи територіальним чинником. Поодинокі спостерігаємо узагальнені звернення до неназваних медіа, знову ж без конкретизації певного ресурсу чи експерта. Ще одна хиба телемарафону – неперевірена інформація з інтернету, зокрема соціальних мереж «Фейсбук», «Твіттер», «Інстаграм». Неодноразово журналісти беруть повідомлення з невідомих сайтів чи телеграмканалів, ютубу. Спостерігаємо, що телеграмканали слугують одним із популярних джерел інформації для «Єдиних новин», що ставить цей контент під очевидний сумнів, адже розуміємо, що такий інформації не завжди можна довіряти. Друге місце займають невизначені ресурси, що теж не може не хвилювати. Не менш популярними є такі соціальні мережі, як «Фейсбук» і «Твіттер». Менше в новинах цитують інформацію з ютубу та інстаграму. Також серед ненадійних джерел «Єдиних новин» є цитування авторства суб'єктивних думок. Більша частина покликань спрямована на звернення до анонімних представників різних професій. З іншого боку, спостерігаємо узагальнювальні покликання на думки сумнівних «експертів» та «аналітиків», подані без конкретизації відповідної особи. Спорадично натрапляємо на свідчення так званих «узагальнених експертів». Грубим порушенням професійності є те, що в деяких цитатах журналісти звертаються на авторства невідомих росіян.

Основні помилки спричинені тим, що медійники покликаються на соціальні мережі (напри-

клад, головну сторінку ДСНС у соціальних мережах, а не на офіційному сайті). Під час указівки на достовірність повідомлення демонстрували відео з анонімних телеграм-каналів «Реальний Київ», «aeronavtv», «Х...евая Одесса», «@ukrbavovna» і «@ukrwarzone» та російських телеграм-каналів «Shot», «Донбасс оперативный», «Крымский ветер», що виразно вказує на сумнівність правдивості цієї інформації. Про це свідчать такі синтаксичні гіперболізовані вказівники на джерела повідомлень: «в соцмережах діляться», «інтернет рясніє відеороликами», «рясніють всі портали і телеграм-канали», «користувачі соцмереж охрестили», «відео опублікували ошелешені водії», «соцмережі активно обговорювали відео». Також недостовірними є вказівки на зразок «мережею ширяться відео», «мережею ширяться кадри». В ефірі за 10 жовтня 2023 року журналісти цитували навіть телеграм-канал «Труха», що неодноразово поширює дезінформацію.

Часто в телевізійному мовленні оперують узагальненими покликаннями, до прикладу: «місцеві телеграм-канали повідомляють». У новинах від 10 жовтня на телеканалі «Інтер» медійники використали фразу «в мережі з'явилося повідомлення від терористів», що свідчить про передавання інформації з недостовірного джерела – соціальної мережі, без указівки, якої саме. Недоречним виглядає звернення до джерела інформації, передане в конструкції «я бачив у мережі відео» («Суспільне», 10 жовтня 2023 р.). Порушенням є і те, що в трансляціях демонстрували відео з російських соціальних мереж, а також із тіктоку. Досліджуючи телевізійний контент за 11–13 листопада 2023 року, спостерігаємо, що стандарт достовірності працівники медіа порушували найчастіше, що категорично неприпустимо для суспільного мовника. Ще одним різновидом цього стандарту є узагальнені псевдопокликання на авторство суб'єктивних думок. Найчастіше медійники невинувато звертаються до анонімних представників різних груп людей за професійними особливостями. Це займає більшу частину всіх цитувань у новинах. На другому місці – покликання на думки неназваних представників окремих структур та організацій, узагальнених «експертів» без конкретизації, невідомих аналітиків тощо. Помилковими в журналістських матеріалах стали узагальнені посилання на джерела фактажу, наприклад: Генштаб, МВС, СБУ, ДБР, ДСНС, Львівську міську раду, «Укренерго», «Енергоатом», Херсонську, Луганську, Запорізьку ОВА, Київську МВА, Херсонську обласну прокуратуру,

Національне агентство з відновлення, Червоний Хрест, «Запоріжжяобленерго» тощо. Некоректно, що медійники під час указівки на джерело повідомлення послуговуються псевдоконкретикою: «рятувальники повідомили», «лісівники зазначають», «міська влада та рятувальники закликають», «лікарі зізнаються», «коментують закон у профільному комітеті», «кажуть сапери», «як повідомляє обласна рада», «деякі експерти пророкують», «деякі політологи пророкують», «згідно з даними правоохоронців», «за даними українських економічних експертів», «деякі експерти військові українські і західні вбачають», «кажуть у поліції», «тамтешні журналісти зазначають». Дуже часто журналісти вдаються до узагальнень: «про це кажуть в обласній військовій адміністрації» або «про це повідомляє обласна рада», не конкретизуючи джерело інформації. Спостерігаємо, що в новинах неодноразово вдаються до абстрактних покликань, використовуючи дієслово «зазначається» без указівки, ким це зроблено.

У досліджуваному медійному контенті виявляємо неправомірне використання в ролі експертів авторів суб'єктивних думок: «ми спілкувалися з людьми, і вони кажуть», «зазначають аналітики», «на думку експертів», «військові переконані», «про це говорять хлопці», «військові експерти кажуть», «досвідчені фахівці говорять», «на думку багатьох розвідників», «сусіди та волонтери кажуть», «селяни впевнені». Такі конструкції є некоректними для журналістського мовлення, адже вони піддають сумніву достовірність матеріалу.

У новинах неодноразово трапляються абстрактні покликання, без вказівки на особу, яка це повідомила. До прикладу: «було повідомлено», «щойно нам повідомили», «доведено», «повідомляють», «відомо», «кажуть», «чуємо», «наскільки я знаю», «дехто навіть прогнозує», «бачив з новин», «кажуть», «чув». Спорадично натрапляємо також на матеріали, у яких фактична інформація подана без посилання на будь-які джерела.

2. *Стандарт точності подання інформації.* Моніторинг засвідчує, що частотність порушень стандарту точності інформації з кожним випуском усе зростає. Найгіршу динаміку демонструють новини телеканалу «1+1» (із 6 до 9 порушень на годину). Менше неточностей допускають телеканали «СТБ» і «ICTV» (з 5 до 8 порушень); «Інтер» (із 4 до 6 порушень). На телеканалах «Рада» і «Суспільне» порушень цього стандарту побільшало, але не у великій кількості. Позитивну динаміку засвідчують лише новини телеканалу «Ми – Укра-

їна», у яких порушень стандарту точності стало порівняно менше (із 7 до 6 порушень).

Серед різновидів недотримання цього стандарту фіксуємо невідповідність картинки й тексту в сюжетах. Наприклад, 27 листопада 2023 року на телеканалі «Рада» журналісти розповідали про снігову негоду в різних областях України, а демонстрували відео лише з Одещини. Говорячи про ДТП в Одеській області, на телеканалі під час прямого ефіру показували пішоходів у Києві. Ще одним порушенням цього стандарту є допускання фактичних помилок у «Єдиних новинах». Також журналісти вдаються до невідповідного ілюстрування прямих увімкнень своїх кореспондентів. Найбільше подібних порушень було на каналах «1+1» (0,8 на годину) і «Рада» (0,7), найменше – «Ми – Україна» (0,2) і «ICTV» з «СТБ» (0,3), оскільки на цих каналах самих прямих увімкнень не дуже багато. Наведемо приклади порушень, зафіксовані в ефірах телеканалу «Рада». Кореспондентка з Полтави розповідала про наслідки негоди, а на передньому фоні показували відео каміна з дровами. Недоречним був і фотокадр під час ще однієї розповіді про ситуацію на столичних автошляхах, адже кореспондентка під час прямого увімкнення знаходилася в пішохідній зоні, і дороги не було видно. Подібне траплялося і в інших сюжетах. До прикладу, кореспондентка з Одеси коментувала про ситуацію на автошляхах, а в ефірі демонстрували відео вулиці. В ефірі 27 листопада 2023 року не відповідало твердження кореспондентки з Кропивницькому тому, що ілюстрували в новині. Медійниця стверджувала, що *«дороги в області розчищають за пріоритетністю, першочергово працюють на шляхах міжнародного та національного значення»*. А в цей момент показували, як дві комунальниці лопатами чистять від снігу тротуар у Кропивницькому.

3. *Стандарт повноти інформації*. Останнім часом середня кількість прикладів недотримання цього стандарту збільшилася майже вдвічі. Найбільшим це зростання було на каналах «Рада» (з 1,2 до 6,6), «1+1» (з 1 порушення на годину до 2,9) і «Ми – Україна» (з 1,8 до 3,1). Такого різновиду порушень, як непозначення архіву в бекграундах, стало набагато більше, ніж було (з 0,3 до 0,8 на годину ефіру). Найбільше зазначених хиб допускали на «1+1» і на «Раді» (на обох – по 1,4 порушення на годину в середньому). Медійники телемарафону в сюжетах не завжди дають відповіді на ключові запитання новини. Спорадично виявляємо неповне представлення гостей студії чи спікерів у синхронах. Трапляється також відсутність

бекграундів або інтершуму на відео. Моніторячи сюжети телеканалу «Рада», де зафіксували порушення цього стандарту найбільше, натрапили на такі журналістські неточності. Представляючи аудиторії експерта Петра Черника, ведучі назвали його *«полковником»*, забувши додати, що він *«полковник у відставці»*, тому повідомлення вийшло неповним. В іншому випадку ведучий відрекомендував народного депутата Сергія Нагорняка як *«члена комітету з питань енергетики й комунальних послуг»*, забувши уточнити, що це комітет Верховної Ради. У сюжеті про блокування польського кордону в ефірі подали архівне відео тижневої давнини, не маркуючи його, як архів. Також у кількох випадках новин на відео не було інтершуму. На телеканалі «1+1» прикладами порушення цього стандарту стало те, що на синхронах не було титрів. В інших матеріалах журналісти не позначали датами бекграундове архівне відео. У новинах телеканалів «СТБ» і «ICTV» фіксуємо теж неточності. У сюжеті про нове укриття в цитаті ведучої була вжита незрозуміла лексема, яку потрібно було пояснити: *«облаштували спортивний майданчик для воркауту»*. У новинах Сергія Грабського не достатньо представляти лише як *«воєнного експерта»*, а Вадима Денисенка і Миколу Давидюка лише як *«політологів»*.

До порушень цього стандарту вдаються і медійники на телеканалі «Інтер». У розповіді про поліклініку в Тростянці журналісти не титрували частину синхронів. Недостатньо в сюжетах представляти запрошених осіб узагальнено, без конкретизації посади чи місця роботи. Як, наприклад, у розповідях з участю Тараса Загороднього чи Володимира Фесенка.

Порушенням є і те, що телевізійники не завжди титрують датами бекграундові архівні відео. Це фіксуємо в сюжеті про поліклініку в Тростянці, а також у матеріалі про ДТП в Броварах. В ефірах, де розповідали про якість води в Марганці та про пункти обігріву в Миколаєві, замість інтершуму подали музичне оформлення, що не відповідає контексту. Недотримання стандарту виявляємо і в новині про потрапляння керівника Офісу Президента Андрія Єрмака до списку «найвпливовіших» осіб видання «Politico» на телеканалі «Ми – Україна», адже тут відсутній відповідний бекграунд про офіційні повноваження керівника Офісу Президента. Коли в одному сюжеті розповідали про засновника організації «Реактивна пошта» Павла Нарожного, журналісти не подали інформацію про організацію, яку представляв спікер, аби глядачі розуміли компетентність екс-

перта. Не достатньо представляти гостя Ігоря Рейтеровича лише як «політолога» і «політичного консультанта», а в іншому сюжеті говорити про Петра Черника лише як про «військового (в сенсі воєнного) експерта». В ефірі «Суспільного» за 27–28 листопада 2023 року було зафіксовано 5 прикладів порушень цього стандарту. У матеріалі про зміни до мобілізації, який виходив на екрани, двічі, було цитування із вказівкою на джерело «сказав Давид Арахамія», «підсумував Арахамія», але журналісти забули подати інформацію про те, хто такий експерт, не зазначивши, що він народний депутат. Адже не всі глядачі могли про це знати. Також у деяких новинах на відео не було інтершуму.

Висновки та пропозиції. Отже, на основі проведеного дослідження узагальнюємо, що про недотримання журналістами стандарту достовірності свідчать такі явища, як узагальнені псевдопокликання на джерела фактичного матеріалу, авторство суб'єктивних думок, цитування неперевіреної інформації з інтернету, зокрема соціальних мереж. Невідповідність картинки й тексту в сюжетах, а також невідповідне ілюстрування прямих увімкнень указує на порушення стандарту точності інформації. Відсутність відповідей на основні запитання новини, нечітке позначення архіву в бекграундах, неповне представлення гостей студії чи спікерів у синхронах виявляє помилки стандарту повноти інформації.

Список літератури:

1. Васіна О. Журналістські стандарти під час війни: актуальні як ніколи чи не відповідають дійсності. *Накупіло. Освіта* : сайт. URL: <https://osvita.nakypilo.ua/zhurnalistiski-standarty-pid-chas-viyny/>.
2. Джолос О. В. Компетентність та ідентифікація експертів у контексті дотримання стандартів збалансованості та достовірності інформації. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=0%2C5&q
3. Дорош М. Переконання чи стандарти? *Детектор медіа* : сайт. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/perekonannya_chi_standarti/.
4. Захарченко О. Стандарти журналістики: основи професійності чи застарілі рамки? *Інститут масової інформації* : сайт. URL: <https://imi.org.ua/articles/standarti-jurnalistiki-osnovi-profesiynosti-chi-zastarili-ramki-i178>.
5. Куляс І., Макаренко О. Ефективне виробництво теленовін: стандарти інформаційного мовлення; професійна етика журналіста-інформаційника : практ. посіб. для журналістів. Київ : Вид-во ХББ, 2006. 120 с.
6. Куляс І. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за жовтень – грудень 2023 року. Перша частина. *Детектор медіа* : сайт. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/221185/2023-12-29-pidsumky-monitoryngu-telemarafonu-iedyni-novyny-za-zhovten-gruden-2023-roku-persha-chastyna/>
7. Куляс І. Підсумки моніторингу телемарафону «Єдині новини» за жовтень – грудень 2023 року. Друга частина. *Детектор медіа* : сайт. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/221421/2024-01-06-pidsumky-monitoryngu-telemarafonu-iedyni-novyny-za-zhovten-gruden-2023-roku-druga-chastyna/>
8. Кур'ята Н. Сучасні стандарти професійної журналістики. *Інститут масової інформації*. URL: <https://cutt.ly/rFZzdUY>.
9. Сиваківський Я. Журналістські стандарти в умовах війни: позиція громадянина чи об'єктивний професіоналізм. *Вісник Львівського університету*. Серія: Журналістика. 2019. № 45. С. 123–134.
10. Стеблина Н. Чи стали регіональні журналісти краще дотримуватися професійних стандартів під час повномасштабного вторгнення Росії? *Детектор медіа* : сайт. 2022. URL: <https://detector.media/infospace/article/200560/2022-06-29-chy-staly-regionalni-zhurnalisty-krashche-dotrymuvatysya-profesiynykh-standartiv-pid-chas-povnomasshtabnogo-vtorgnennya-rosii/>.
11. Супрун Л. Основні стандарти подачі інформації журналістом. *Електронна бібліотека Інституту журналістики* : сайт. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2401>.
12. Тимошик М. Стандарти журналістики: поняття, генеза, зміст, практика. *Український інформаційний простір*. 2022. №1 (9). С. 30–56.

Shulska N. M., Koshak O. M., Rymar N. Yu. RELIABILITY, ACCURACY AND COMPLETENESS OF INFORMATION IN MODERN UKRAINIAN TELEVISION

In the article, the broadcasts of the joint telethon «Yedini Novyni» (channels «1+1», «Rada», STB and ICTV, «Inter», «We – Ukraine», «Suspilny») were monitored regarding compliance / non-compliance with professional standards of reliability, accuracy and completeness of information. The material of the study was news, live broadcasts, and guest studios. During the analysis of television broadcasting, the specifics of wartime are taken into account. It was found that media workers violate some standard every minute on average. The most numerous errors were recorded in the news of the «1+1» channel. Non-compliance

with the principles of professional journalism is also demonstrated by the TV channels «ICTV» with «STB» and «Inter». Their news content accounts for almost a third of all violations of marathon standards. The channels «Rada» and «We – Ukraine» pay more attention to standards. The fewest violations were found in the broadcasts of «Suspilny», although as a public broadcaster, such inaccuracies should not be present at all. Among the deviations from compliance with the standard of reliability in TV news, the following phenomena were recorded: generalized pseudo-references to sources of factual material, authorship of subjective opinions, quoting of unverified information from the Internet, in particular social networks («Facebook», «Twitter», «Instagram»). Journalists repeatedly receive messages from unknown sites or Telegram channels, YouTube. Materials were also found in which factual information was presented without reference to any sources. It was established that the violations of the standard of accuracy of information are the inconsistency of the picture and text in the stories, as well as the inappropriate illustration of direct inclusions. The lack of answers to the main questions of the news, the unclear designation of the archive in the background, the lack of titles on the synchronises, the incomplete presentation of the guests of the studio or speakers indicate errors in the standard of completeness of information.

Key words: media broadcasting, telethon, standard, reliability, accuracy, completeness, information.